

WPLYW KONFLIKTU WEWNĘTRZNEGO NA SYTUACJĘ GOSPODARKI KRAJU TRZECIEGO NA PRZYKŁADZIE WOJNY SYRYJSKIEJ I LIBANU W KONTEKŚCIE PROBLEMU MIGRACJI

Oliwia KHALIL-OLIWA

Politechnika Śląska, Wydział Organizacji i Zarządzania, Instytut Ekonomii i Informatyki, Zabrze;
oliwia.khalil-oliwa@polsl.pl, Tel.: +48-661-589-220

Streszczenie: W związku z faktem, że na syryjskim terytorium od 2011 roku trwa wojna domowa między zwolennikami i przeciwnikami prezydenta Baszszara al-Asada, skutki tego konfliktu odczuwane są także we wszystkich krajach regionu Bliskiego Wschodu, przede wszystkim jednak w Libanie. Celem artykułu jest przedstawienie wpływu konfliktu syryjskiego na sytuację polityczną i ekonomiczną kraju cedrów, w szczególności w wymiarze problemu migracji.

Słowa kluczowe: Liban, wojna w Syrii, Hezbollah, uchodźcy w Libanie, uchodźcy syryjscy.

INFLUENCE OF INTERNAL CONFLICT ON ECONOMY OF A THIRD COUNTRY ON THE EXAMPLE OF THE SYRIAN WAR AND LEBANON IN THE CONTEXT OF THE PROBLEM OF MIGRATION

Abstract: Due to the ongoing civil war between the supporters and opponents of President Bashar al-Assad since 2011, the effects of this conflict are perceived in all countries of the Middle East region, but mainly in Lebanon. The aim of this article is to present the impact of the Syrian conflict on the political and economic situation of Lebanon, particularly in the context of the problem of migration.

Keywords: Lebanon, Syrian war, Hezbollah, refugees in Lebanon, Syrian refugees.

1. Wstęp

Punktem wyjścia artykułu jest założenie, że Liban i Syria, niegdyś będące jednym krajem, mimo podziału, wciąż posiadają wspólne korzenie historyczne, gospodarcze i polityczne. Na syryjskim terytorium od 2011 roku trwa wojna domowa między zwolennikami

i przeciwnikami prezydenta Baszszara al-Asada, która przerodziła się w multilateralny, umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny. Jego skutki odczuwane są także we wszystkich krajach regionu, przede wszystkim jednak w Libanie. Wpływ konfliktu syryjskiego jest szczególnie znaczący w wymiarze problemu migracji. Organizacja Narodów Zjednoczonych podaje, że w chwili obecnej schronienie w Libanie znalazło ponad milion osób, a w związku z tym kraj cedrów stał się państwem o największej koncentracji uchodźców w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Napływ uchodźców syryjskich wpływa na destabilizację gospodarki w kraju, m.in. przez wzrost bezrobocia (zwiększoną podaż pracy) oraz rosnące wydatki budżetowe, związane z zapotrzebowaniem uchodźców na opiekę medyczną, edukację, energię elektryczną oraz wodę. Spada poziom PKB, rośnie natomiast dług publiczny i deficyt budżetowy.

Ze względu m.in. na znaczącą liczbę uchodźców, poziom bezpieczeństwa w Libanie jest w dalszym ciągu na bardzo niskim poziomie. W kraju od kilku lat dochodzi do eskalacji konfliktu między sunnitami i szyitami, co wpływa negatywnie m.in. na sektor turystyczny, będący jednym z filarów libańskiej gospodarki. W związku z niestabilną sytuacją polityczną i wzrostem zagrożenia atakami terrorystycznymi rosną również rządowe wydatki na wojsko i służby bezpieczeństwa.

Celem artykułu jest przedstawienie wpływu konfliktu syryjskiego na sytuację polityczną i ekonomiczną Libanu, w szczególności w wymiarze problemu migracji. W pierwszej części opisano sytuację polityczną regionu, wraz z wprowadzeniem do przenikającej się współczesnej historii libańsko-syryjskiej. W kolejnej części zaprezentowano dane makroekonomiczne, związane z napływem migrantów do Libanu, dotyczące takich zagadnień, jak: wzrost bezrobocia (zwiększona podaż pracy), rosnące wydatki budżetowe (m.in. na wojsko i służby bezpieczeństwa) i spadek poziomu PKB.

Przedstawione w artykule dane zostały zebrane na podstawie dostępnych raportów dotyczących sytuacji makroekonomicznej Libanu, opracowanych m.in. przez Organizację Narodów Zjednoczonych, Bank Światowy, International Monetary Fund, American University of Beirut oraz Byblos Bank. Analizy i raporty dotyczą okresu od 2011 do 2016 roku.

2. Geneza konfliktu syryjskiego

Świat bliskowschodni w XX stuleciu nie był wolny od wojen domowych, rebelii i powstań. W Syrii przez wiele lat dochodziło do rozmaitych przewrotów i zamachów stanu, a w Libanie w latach 1975-1990 trwała wojna domowa. W 2010 roku rozpoczęła się tak zwana „Arabska Wiosna Ludów” w Tunezji. Kilka miesięcy później doszło do wybuchu rewolucji w Egipcie, mającej na celu obalenie prezydenta Hosniego Mubaraka (Dzisiaj-

Szuszczukiewicz, 2011). W większości krajów regionu pojawiły się protesty na masową skalę, m.in. w Libanie i Kuwejcie (Dzisiów-Szuszczukiewicz, 2011a).

Uczestnicy masowych protestów domagali się przede wszystkim obniżenia stopy bezrobocia (Corm, 28.10.2017), poprawy ogólnej sytuacji gospodarczej, walki z inflacją i korupcją. Ponadto opór społeczny budziły reżimy autorytarne, ograniczenie swobód obywatelskich i podstawowych wolności oraz scentralizowana władza w rękach elit (Dzisiów-Szuszczukiewicz, 2011).

Od 1963 roku w państwie syryjskim obowiązywał nieprzerwanie stan wyjątkowy, formalnie ze względu na niezakończoną wojnę z Izraelem. W praktyce pomagał reżimowi autorytarnemu w ograniczeniu podstawowych swobód obywatelskich, zawartych w konstytucji. Od momentu przejścia władzy przez partię Baas w kraju dochodziło do powstań i prób przewrotu, m.in. podczas islamskiej rebelii w Hamie w 1982 roku (Fryderek, 2011). Po jaśminowej rewolucji w Tunezji w grudniu 2010 roku, prezydent Syrii w obawie przed rozprzestrzenieniem się negatywnych nastrojów społecznych, obiecał przeprowadzenie reform gospodarczych w państwie (Anonim, 28.10.2017). Zapewnienia prezydenta nie przyczyniły się jednak do poprawy nastrojów społecznych i w konsekwencji 26 stycznia 2011 roku rozpoczęły się w Syrii demonstracje, które następnie przerodziły się w protesty na masową skalę przeciwko władzy, a w konsekwencji w ruch oporu (Zdanowski, 2011).

Władze w Damaszku od początku Arabskiej Wiosny Ludów tłumili wszelki opór społeczny. W kwietniu 2011 roku do pacyfikacji powstania wkroczyła regularna armia syryjska. W 2012 roku wysłannik Organizacji Narodów Zjednoczonych i Ligi Państw Arabskich do Syrii, Kofi Annan, wynegocjował plan pokojowy, zakładający zawieszenie broni między stronami konfliktu. Pomimo powołania misji ONZ *Unites Nations Supervision Mission in Syria* (UNSMIS), po kilku miesiącach łamania postanowień pokojowych, w czerwcu 2012 roku, Rada Bezpieczeństwa zawiesiła mandat UNSMIS (Mood, 28.10.2017).

Od momentu rozpoczęcia konfliktu do Syrii napływali bojownicy, będący zwolennikami koncepcji dżihadu, którzy wspierali rebeliantów w walce z władzami w Damaszku. W tej sytuacji na arenie międzynarodowej pojawił się problem militarnego wsparcia dla opozycji syryjskiej, której część stanowili muzułmańscy ekstremiści. Konflikt nabrał charakteru multilateralnego, gdyż w grupach rebeliantów, walczących do tej pory przeciwko reżimowi, rozpoczęły się konflikty, które przyjęły również formę otwartych konfrontacji zbrojnych (Anonim, 28.10.2017).

Sytuacja ekonomiczna Syrii pogarsza się, uderzając przede wszystkim w pozostających na terenie kraju mieszkańców. Co więcej, brak stabilizacji w kraju, wpływa na sytuację polityczną i gospodarczą całego regionu, przede wszystkim jednak syryjskich sąsiadów.

3. Stosunki polityczne Libanu z Syrią po 1990 roku

Tocząca się przez piętnaście lat wojna domowa w Libanie, będąca również konfliktem na tle wyznaniowym, zakończyła się podpisaniem porozumienia pomiędzy walczącymi stronami 22 października 1989 roku, pod auspicjami Ligi Arabskiej. Nowopowstała Karta Zgody Narodowej oficjalnie zalegalizowała demokrację konsocjonalną i parlament jako instytucję decyzyjną oraz zreformowała konfesyjny (Górak-Sosnowska, and Jurewicz, 2010) system polityczny, przenosząc władzę wykonawczą z prezydenta na rząd. Wprowadzony został klucz wyznaniowy, który przewidywał podział najważniejszych stanowisk w państwie między maronitów, szyitów i sunnitów (Madeyska, 2003).

Syria, przez cały okres trwania wojny domowej, utrzymywała na terytorium Libanu swoje wojska. W Karcie Zgody Narodowej nie określono kiedy siły syryjskie miałyby opuścić kraj cedrów i do końca lat dziewięćdziesiątych stacjonowały one w Libanie. Kolejne rządy w Bejrucie, którym zależało na poparciu politycznym Damaszku zdecydowały się na podpisanie 22 maja 1991 roku „Traktatu o braterstwie, współpracy i kooperacji”, który nadawał legitymację syryjskiej obecności. Co więcej, porozumienie przewidywało ścisłą współpracę obu państw na wszystkich płaszczyznach: politycznej, gospodarczej, militarnej i bezpieczeństwa państwa (Fryderek, 2011).

Polityka syryjska wobec Libanu opierała się na dwóch podstawowych założeniach. Po pierwsze władze w Damaszku dążyły do odbudowy gospodarki libańskiej, rewitalizując Bejrut jako regionalne centrum turystyczne i finansowe. Po drugie rząd w Syrii dążył do umocnienia pozycji Libanu jako ośrodka oporu przeciwko państwu izraelskiemu. Wykorzystywał w tym celu kontrolowany przez Iran Hezbollah – szyicki zbrojny ruch oporu, powstały po agresji Izraela na Liban w 1982 roku (Ożarowski, 2011).

Do 2004 roku na terenie Libanu stacjonowało około 14 tysięcy syryjskich żołnierzy i przedstawiciele służb bezpieczeństwa. Prezydent al-Asad argumentował to koniecznością ustabilizowania napiętej sytuacji politycznej w Libanie oraz zapewnienia obrony kraju w przypadku ataku ze strony Izraela (Fryderek, 2011). W tym samym roku Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1559 wezwała wszystkie obce wojska do wycofania się z terytorium Libanu, a także rozbrojenia Hezbollahu i innych libańskich milicji, m.in. związanych z partią Amal (ONZ, 2004).

W 2005 roku doszło do ataku bombowego, w którym zginął dwukrotny premier Libanu, Rafik Hariri (International Independent Investigation Commission, 2005). Politycy opozycyjni wobec władz w Damaszku, uznali, że zamach został zorganizowany przez prezydenta al-Asada, co wywołało falę protestów antysyryjskich, zwanych „Cedrową rewolucją” (Jaafar, and Stephan, 2009), w wyniku której prezydent Syrii wycofał armię z terytorium Libanu (Ożarowski, 2011).

W kolejnym roku, Izrael przeprowadził atak na pozycje Hezbollahu na terytorium całego Libanu. Podczas masowych bombardowań wojsko izraelskie zniszczyło m.in. międzynarodowy port lotniczy w Bejrucie oraz infrastrukturę cywilną. Nałożono także morską i powietrzną blokadę na Liban oraz rozpoczęto inwazję wojsk lądowych w południowej części kraju. W odpowiedzi na atak Hezbollah ostrzeliwał terytorium północnego Izraela oraz prowadził walki partyzanckie (Anonim, 31.10.2017). 11 sierpnia 2006 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła rezolucję nr 1701, wzywającą do zakończenia konfliktu. Dokument zakładał wycofanie się wojsk izraelskich, wprowadzenie na ich miejsce armii libańskiej, rozbrojenie Hezbollahu oraz zwiększenie kontyngentu Tymczasowych Sił Zbrojnych ONZ w Libanie (UNIFIL). Rezolucja została zaakceptowana zarówno przez władze w Bejrucie, jak i Jerozolimie (ONZ, 2006).

Po dwóch latach od zakończenia wojny Hezbollahu z Izraelem, 14 października 2008 roku, Syria oficjalnie uznała niepodległość Libanu oraz nawiązała z nim stosunki dyplomatyczne. W 2011 roku na fali „Arabskiej Wiosny Ludów”, w Bejrucie doszło do protestów przeciwko rządzącej koalicji prorosyjskiej. Eskalacja napięć społecznych nastąpiła po interwencji bojówki Hezbollahu w konflikt wewnętrzny w Syrii jesienią 2013 roku.

Według oficjalnych danych Urzędu Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźstwa (UNHCR), od 2011 roku Syrię opuściło ponad 5 milionów obywateli (UNHCR, 29.10.2017). Skierowali się oni głównie do krajów sąsiadujących, przede wszystkim Libanu, Jordanii, Turcji i Iraku. Obecnie w Libanie przebywa ponad milion Syryjczyków, którzy stanowili ponad 25% populacji kraju cedrów przed rozpoczęciem wojny. Ze względu na strukturę demograficzną, największa część to przedstawiciele populacji w wieku 18-59 lat. W grupie uchodźców przeważają kobiety (UNHCR, 29.10.2017).

Rząd libański nie wydał oficjalnej zgody na utworzenie obozów dla syryjskich uchodźców. W związku z tym, utworzonych zostało ponad 1600 nieformalnych osiedli, znajdujących się głównie w północnym Libanie i Dolinie Bekaa (International Monetary Fund, 2014).

4. Uchodźcy syryjscy a sytuacja libańskiej gospodarki

Gospodarka libańska była podatna na turbulencje jeszcze przed wybuchem konfliktu w Syrii. Zabójstwo dwukrotnego premiera Libanu Rafika Haririego w 2005 roku oraz wojna z Izraelem z 2006 roku, miały negatywny wpływ na całą gospodarkę kraju. W 2011 roku nastąpiło spowolnienie aktywności gospodarczej, przede wszystkim ze względu na niestabilną sytuację polityczną, związaną z polaryzacją partii politycznych. Co więcej, w okresie

od stycznia do czerwca parlament w Bejrucie nie był w stanie powołać nowego rządu (Dziszów-Szuskiewicz, 2011b).

Przed wybuchem konfliktu syryjskiego prognozowano, że wzrost gospodarczy Libanu będzie kształtował się na poziomie 4-4,5% w latach 2012-2014. Jeszcze przed eskalacją wojny przewidywano, że wzrost gospodarczy będzie utrzymywać rosnące tempo wzrostu (World Bank, 2013). Z makroekonomicznego punktu widzenia konflikt syryjski przyczynił się znacząco do pogorszenia sytuacji gospodarczej kraju od 2012 roku. Zgodnie z danymi Banku Światowego, w 2010 roku PKB Libanu wzrosło w stosunku do roku poprzedniego o 8%, natomiast w kolejnych latach wzrost wyniósł odpowiednio: w 2011 roku 2%, w 2012 2,2%, w 2013 0,9%, w 2014 roku 1,8%, w 2015 roku 1,3%. W 2016 roku PKB wzrósł o 1,8% (World Bank, 10.11.2017).

Konflikt syryjski i związany z nim napływ uchodźców negatywnie wpłynął na prywatną konsumpcję. Według danych American University of Beirut oraz Byblos Bank, indeks poziomu zaufania konsumentów w 2012 roku spadł w porównaniu do roku 2011 o 37,1%, przyjmując średnią wartość na poziomie 32,5 (Byblos Bank, and AUB, 2013). W kolejnym roku odnotował kolejny spadek i osiągnął wartość 29 (Byblos Bank, and AUB, 2014), z kolei w 2014 roku indeks osiągnął średnią miesięczną wartość na poziomie 34,1 i wzrósł o 17,6% w porównaniu z rokiem poprzedzającym, jednak poziom ten był niższy od najwyższego poziomu z 2009 roku o 64,7% (Byblos Bank, and AUB, 2015). W 2015 roku wartość indeksu wyniosła 34,1 (Byblos Bank, and AUB, 2016), natomiast największy wzrost odnotowano w II połowie 2016 roku, kiedy indeks osiągnął poziom 43,4, jednak w porównaniu z rokiem 2009 był niższy o 55,5% (Byblos Bank, and AUB, 2017). W obawie przed rozlaniem się konfliktu syryjskiego, gospodarstwa domowe zwiększały poziom swoich oszczędności, a tym samym mniej konsumowały, co z kolei wpływało na zmniejszenie zagregowanego popytu, a w konsekwencji obniżenie poziomu wzrostu gospodarczego (Byblos Bank, and AUB, 2013).

Spadek zagregowanego popytu oraz zwiększone postrzeganie ryzyka osłabiły inwestycje w sektorze prywatnym. Ponadto impas polityczny w kraju, trwający w latach 2011-2014, silnie powiązany z wydarzeniami w Syrii, zablokował długo oczekiwane reformy, mające na celu poprawę warunków prowadzenia działalności gospodarczej w Libanie, w tym m.in. inwestycje w infrastrukturę, ułatwienia w dostępie do kredytów oraz zwiększenie konkurencyjności. Z drugiej strony wydatki rządowe związane z konfliktem syryjskim rosną, przede wszystkim ze względu na zwiększającą się liczbę uchodźców. Rząd wspiera Syryjczyków w zakresie dostarczania usług publicznych, takich jak np. edukacja czy służba zdrowia (World Bank, 2013).

Liczba syryjskich uchodźców ma bezpośredni wpływ na zaopatrzenie w energię elektryczną wszystkich mieszkańców Libanu. Przedsiębiorstwo *Electricité du Liban* przed konfliktem syryjskim dostarczało średnio energię elektryczną około 18 godzin dziennie. Od 2013 roku zwiększono podaż energii, jednakże ze względu na potrzeby uchodźców,

nie jest możliwe oczekiwane przez Libańczyków zwiększenie dostarczania energii w większym wymiarze godzinowym (International Monetary Fund, 2014).

Napływ uchodźców syryjskich do Libanu wpłynął również na zwiększenie podaży pracy, a co się z tym wiąże, wzrostem stopy bezrobocia, szczególnie wśród kobiet, osób młodych i niskow kwalifikowanych. Jak dotąd, najwięcej Syryjskich przesiedleńców wykonuje prace niewymagające wysokich kwalifikacji, przede wszystkim w rolnictwie i usługach. W związku z faktem, że według ONZ prawie połowa uchodźców nie przebywa w Libanie legalnie, rośnie liczba zatrudnionych w szarej strefie. Problem uchodźców syryjskich odczuwany jest przede wszystkim przez osoby wchodzące na rynek pracy, poszukujące zajęcia niskopłatnego i niewymagającego specjalnych umiejętności. Z drugiej jednak strony, mimo iż bezpośrednie oddziaływanie konfliktu na Libańczyków już zatrudnionych, wykształconych lub starszych jest mniejsze, to może wpływać na wzrost liczby osób chcących wyemigrować z kraju cedrów (International Labour Organization, 2014).

Konflikt syryjski odbija się również na sytuacji na rynku nieruchomości i to w dwojaki sposób. Po pierwsze spowodował zmniejszenie popytu na zakup nowych mieszkań, a z drugiej strony, ze względu na napływ uchodźców syryjskich, zwiększył się popyt na wynajem mieszkań (World Bank, 2013).

Z napływem uchodźców syryjskich związana jest również kwestia zwiększenia wydatków rządu na wojsko i siły bezpieczeństwa. W 2011 roku przez Liban przetoczyła się fala protestów, związanych z „Arabską Wiosną” oraz z formowaniem rządu. Od początku wybuchu konfliktu syryjskiego najbardziej niestabilną sytuację odnotowuje się w regionie przygranicznym, na północy Libanu. Szczególnie niebezpiecznie jest w okolicach miasta Tripolis, które zamieszkują zarówno sunnici, jak i alawici. Co więcej, ze względu na napływ migrantów, w tym regionie znajdują się uzbrojeni Syryjczycy, którzy czynnie walczyli po jednej ze stron konfliktu, a w związku z tym często dochodzi do walk w obozach dla uchodźców (Anonim, 29.10.2017).

Od rozpoczęcia konfliktu syryjskiego, obozy dla uchodźców pozostają punktem zapalnym w walce przeciwko islamistom, którzy wykorzystują je, aby przenikać na terytorium Libanu. Rząd w Bejrucie ocenia, że w północnym regionie kraju działa około 1500 ekstremistów (Anonim, 29.10.2017).

Przy granicy syryjskiej miały miejsce liczne ataki terrorystyczne, zarówno wśród zwolenników, jak i przeciwników prezydenta al-Asada. Przykładem mogą być zamachy przy użyciu samochodów-pułapek (Anonim, 29.10.2017), ataki raketowe z terytorium Syrii na Liban (Anonim, 29.10.2017), a także zamachy samobójcze w obozach dla uchodźców (Anonim, 29.10.2017).

Przez pierwsze półtora roku konfliktu syryjskiego do zamachów bombowych i eskalacji napięć między grupami wyznaniowymi dochodziło niemal wyłącznie na pograniczu libańsko-syryjskim, pomimo iż w Bejrucie miały miejsce masowe protesty. Jednakże 9 lipca 2013 roku wybuchł pierwszy samochód-pułapka w szyickiej dzielnicy Bir al-Abed,

kontrolowanej przez Hezbollah. Do zamachu przyznała się 313 Brygada syryjskich rebeliantów, sprzeciwiających się interwencji Partii Boga w Syrii (Anonim, 29.10.2017).

Do kolejnego zamachu doszło w sierpniu tego samego roku. W ataku zginęło 29 osób, a prawie 300 zostało rannych. Przyznała się do niego sunnicka organizacja z Syrii. Hezbollah utworzył wokół kontrolowanej przez siebie dzielnicy punkty, sprawdzające wszystkie wjeżdżające do miasta samochody. Doprowadziło to do licznych incydentów podczas kontroli i zatrzymań (Anonim, 29.10.2017). Z kolei 7 dni później dokonano zamachu na meczet sunnicki w Tripolisie, co przez część komentatorów zostało uznany za odwet za zamachy w Bejrucie (Anonim, 29.10.2017).

W listopadzie 2013 roku został przeprowadzony kolejny zamach przy ambasadzie Iranu w Bejrucie. Do ataku przyznała się sunnicka organizacja Brygada Abdullaha Azzama, która skrytykowała w swoim oświadczeniu państwo irańskie, za wspieranie działań reżimu prezydenta Asada oraz Hezbollahu (Anonim, 29.10.2017). Z kolei w styczniu 2014 roku, doszło do dwóch zamachów terrorystycznych w szyickiej dzielnicy Bejrutu. Do jednego z nich przyznał się Front Obrony Ludności Lewantu, a do drugiego fundamentalistyczny ruch Islamskie Państwo w Iraku i Lewancie (Anonim, 29.10.2017).

W związku z utrzymującym się zagrożeniem atakami terrorystycznymi i koniecznością obrony granicy libańsko-syryjskiej, wydatki rządowe na wojsko i służby bezpieczeństwa, utrzymują się na wysokim poziomie. Według danych Sztokholmskiego Międzynarodowego Instytutu Badań nad Pokojem (SIPRI), Liban przeznaczą na wydatki zbrojne ok. 4,4% swojego PKB (SIPRI, 2017).

Żołnierze i libańskie służby bezpieczeństwa starają się przede wszystkim przeciwdziałać kolejnym zamachom, likwidując m.in. siatki organizacji terrorystycznych, działających w Libanie. Ponadto granica libańsko-syryjska jest jedną z najniebezpieczniejszych w regionie, ponieważ stanowi jedną z dróg przemytniczych broni. Co więcej, w znajdujących się przy granicy obozach dla uchodźców często dochodzi do eskalacji konfliktów wewnętrznych, związanych bezpośrednio z wojną syryjską (Anonim, 29.10.2017).

Niestabilna sytuacja polityczna i wysoki stopień zagrożenia terrorystycznego, wpływają negatywnie na libański sektor turystyczny. W 2010 roku Liban odwiedziło 2 167 879 osób. Liczbę turystów w Libanie w latach 2011-2013, z uwzględnieniem miejsca pochodzenia turystów przedstawia Tabela 1.

Jak wynika z powyższych danych, od momentu wybuchu konfliktu syryjskiego, liczba turystów odwiedzających Liban obniżyła się o 23,66%. Sektor turystyczny notował straty do 2014 roku, kiedy liczba turystów zaczęła rosnąć, jednakże w dalszym ciągu nie osiągnęła poziomu sprzed wybuchu konfliktu syryjskiego.

Tabela 1.

Liczba turystów w Libanie w latach 2011-2013 z uwzględnieniem miejsca pochodzenia turystów

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba turystów	1 655 051	1 365 845	1 274 362	1 354 647	1 517 904	1 688 357
Zmiana procentowa w porównaniu z rokiem poprzednim	-23,66%	-17,47%	-6,69%	6%	12,05%	11,23%
Turyści z krajów arabskich	581 597	487 069	402 080	460 822	480 723	522 922
Turyści z krajów UE	485 707	444 824	227 315	447 668	505 264	564 499

Opracowanie własne na podstawie: 2011 Visitor Arrival Statistics, Republic of Lebanon, Ministry of Tourism, Research and Studies Department, p. 1; 2012 Visitor Arrival Statistics, Republic of Lebanon, Ministry of Tourism, Research and Studies Department, p. 1; 2013 Visitor Arrival Statistics, Republic of Lebanon, Ministry of Tourism, Research and Studies Department, p. 1; Lebanese Tourism Sector in 2014, BLOOMINVEST BANK, 2015, p. 2-5; 2015: Another Recovery Year for the Lebanese Tourism Sector, BLOOMINVEST BANK, 2016, p. 2-5; Lebanese Tourism Sector in 2016, BLOOMINVEST BANK, 2015, p. 2-5.

5. Podsumowanie

Wojna syryjska, ze względu na specyfikę regionu bliskowschodniego nabrała charakteru multilateralnego. Uchodźcy syryjscy, których według oficjalnych danych znajduje się w Libanie ponad milion, wpływają na gospodarkę tego kraju. Z jednej strony wzrosły wydatki publiczne, związane z wzmożonym zapotrzebowaniem Syryjczyków na opiekę medyczną, edukację, energię elektryczną oraz wodę. Ponadto, w związku z napływem ekstremistów z terytorium Syrii, konieczne było zwiększenie wydatków na wojsko i służby bezpieczeństwa, celem minimalizacji zagrożenia terrorystycznego. Z drugiej strony znacząco obniżyły się wpływy budżetowe, płynące w szczególności z sektora turystycznego, spadły inwestycje w sektorze prywatnym oraz obniżył się zagregowany popyt. Liczba uchodźców syryjskich wpłynęła również na libański rynek pracy. Ze względu na rosnącą podaż pracy, wśród Libańczyków zwiększyła się stopa bezrobocia.

Sytuacja polityczna i ekonomiczna Libanu jest niestabilna od czasu wybuchu konfliktu syryjskiego. Rywalizacja bliskowschodnich mocarstw, która toczy się również w kraju cedrów, stawia przed Libańczykami nowe wyzwania, które mogą stanowić podstawę dalszych badań.

Rząd w Bejrucie wielokrotnie prosił społeczność międzynarodową o pomoc w rozwiązaniu problemu syryjskich uchodźców. Liban, mimo wysokich wydatków rządowych na opiekę socjalną dla uciekających Syryjczyków, nie jest w stanie sprostać ich rosnącym potrzebom. Otwartym pozostaje pytanie, czy po zakończeniu wojny syryjskiej uchodźcy powrócą na terytorium zniszczonego kraju, a jeżeli tak się nie stanie, w jaki sposób uda się rozwiązać problem migracyjny w Libanie.

Bibliografia

1. Al Manar reporter dies from wounds of Beirut bombing (29.10.2017). Available online <http://yalibnan.com/2014/01/06/al-manar-reporter-dies-from-wounds-of-beirut-bombing/>.
2. Computerised weaponry and high morale (31.10.2017). Available online <https://www.theguardian.com/world/2006/aug/11/syria.israel>.
3. Corm, G. (2003). *Bliski Wschód w ogniu. Oblicza konfliktu 1956-2003*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
4. Corm, G. (28.10.2017). Threats of the Arab Spring. Retrived from <http://www.middle-east-online.com/>.
5. Data Bank (10.11.2017). Available online <http://databank.worldbank.org/>.
6. Death toll rises to 42 in Tripoli Lebanon Explosions (29.10.2017). Available online <http://yalibnan.com/2013/08/23/death-toll-rises-to-42-in-tripoli-lebanon-explosions/>.
7. Dzisiów-Szuszczkiewicz, A. (2011). „Arabska wiosna” – przyczyny, przebieg i prognozy. *Bezpieczeństwo Narodowe*, 18, 41-56.
8. Dżiszów-Szuszczkiewicz, A. (2011). Sytuacja w Libanie po upadku rządu Saada Haririego. *Biuro Bezpieczeństwa Narodowego*, 1-7.
9. Explosions rock Iranian embassy in Beirut killing 23 (29.10.2017). Available online <http://yalibnan.com/2013/11/19/explosions-rock-iranian-embassy-in-beirut-killing-23/>.
10. Fryderek, Ł. (2011). *Pretorianie i technokraci w reżimie politycznym Syrii*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
11. Górak-Sosnowska, K., and Jurewicz, J. (2010). *Kulturowe uwarunkowania rozwoju w Azji i Afryce*. Łódź: Ibidem.
12. Hourani, A. (1995). *Historia Arabów*. Gdańsk: Marabut.
13. International Labour Organization. (2014). *Rapid Assessment of Syrian Refugees in Lebanon: Employment Profile and Impact on Local Labour Market*. Beirut.
14. International Monetary Fund (2014). *IMF Country Report* (Raport No. 14/238). Washington.
15. Interview with Syrian President Bashar al-Asad (28.10.2017). Available online, online.wsj.com.
16. Jaafar, R., and Stephan, M.J. (2009). Lebanon's Independence Intifada: How an Unarmed Insurrection Expelled Syrian Forces. In M.J. Stephan (ed.), *Civilian Jihad: Nonviolent Struggle, Democratization, and Governance in the Middle East*. New York: Palgrave Macmillan.
17. Jaber, H. (1999). *Hezbollah: walka i zemsta*. Warszawa: Bellona.
18. Jihadists vow to liberate Lebanon's islamist prisoners (30.10.2017). Available online <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2014/Jun-01/258451-jihadists-vow-to-liberate-lebanons-islamist-prisoners.ashx>.

19. Konflikt w Syrii prowokuje starcia na północy Libanu (29.10.2017). Available online <http://konflikty.wp.pl/kat,1020345,page,2,title,Konflikt-w-Syrii-prowokuje-starcia-na-polnocy-Libanu,wid,15358635,wiadomosc.html?ticaid=11a21c>.
20. Madeyska, D. (2003). *Liban*. Warszawa: Wydawnictwo Trio.
21. Mood, R. (28.10.2017). *Statement attributable to the Head of the UN Supervision Mission in Syria*. Retrived from www.un.org.
22. New Syria rebel Alliance declares war on Al Qaida (28.10.2017). Available online <http://gulffnews.com/news/mena/syria/new-syria-rebel-alliance-declares-war-on-al-qaida-1.1273670>.
23. ONZ (2004). *Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ* (No. 1559). New York.
24. ONZ (2005). *Report of the International Independent Investigation Comission Established Pursuant to Security Council Resolution 1595*. Beirut.
25. ONZ (2006). *Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ* (No. 1701). New York.
26. Ożarowski, R. (2011). *Hezbollah w stosunkach międzynarodowych na Bliskim Wschodzie*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
27. Pięciu samobójców wysadziło się w obozach dla uchodźców (29.10.2017). Available online <https://www.wprost.pl/swiat/10062954/Pieciu-samobojcow-wysadzilo-sie-w-obozach-dla-uchodzcow-Nie-zyje-25-letnia-dziewczynka.htm>.
28. Podhorska-Reklajtis, E. (1993). *Liban: korzenie i przyszłość pluralizmu kultury*. Warszawa: PAN.
29. Security forces deploy in Dahiyeh (29.10.2017). Available online <https://now.mmedia.me/lb/en/archive/security-forces-deploy-in-dahiyeh>.
30. SIPRI (2017). *Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 2003-2016*. Stockholm.
31. Situation Syria Regional Refugee Response (29.10.2017). Available online <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>.
32. Syria rebel group claims Beirut suburb blast (29.10.2017). Available online <https://now.mmedia.me/lb/en/archive/syria-rebel-group-claims-beirut-suburb-blast>.
33. Syrians killed injured after air raid on Arsal outskirts (29.10.2017). Available online <http://www.nna-leb.gov.lb/en/show-news/29350/Syrians-killed-injured-after-air-raid-on-Arsal-outskirts>.
34. The Byblos Bank, and AUB (2013). *Consumer Confidence in Lebanon*. Beirut.
35. The Byblos Bank, and AUB (2014). *Consumer Confidence in Lebanon*. Beirut.
36. The Byblos Bank, and AUB (2015). *Consumer Confidence in Lebanon*. Beirut.
37. The Byblos Bank, and AUB (2016). *Consumer Confidence in Lebanon*. Beirut.
38. The Byblos Bank, and AUB (2017). *Consumer Confidence in Lebanon*. Beirut.
39. Two explosions target Hezbollah convoy in Zahleh (29.10.2017). Available online <https://now.mmedia.me/lb/en/archive/two-explosions-target-hezbollah-convoy-in-zahleh>.

40. World Bank (2013). *Lebanon: Economic and Social Assessment of the Syrian Conflict* (Raport No. 81098-LB). Washington.
41. Zdanowski, J. (2011). *Bliski Wschód 2011: bunt czy rewolucja?* Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
42. Żebrowski, J. (2006). *Dzieje Syrii*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.